

Archeologie in het Waalse Gewest – Opvolgingsaudit

Het Rekenhof heeft een opvolgingsaudit uitgevoerd in verband met de archeologie in het Waalse Gewest. De audit focuste op twee thema's die nader werden besproken in de initiële audit, namelijk de preventieve archeologie en de controle op de toekenning en de aanwending van subsidies.

Preventieve archeologie

Inventariseren en in kaart brengen van de archeologische sites

Het Rekenhof stelde vast dat het archeologisch erfgoed nu volledig is geïnventariseerd, over het hele grondgebied, en dat de verschillende beschikbare bronnen in die inventaris zijn opgenomen. Deze werd opgesteld volgens een eenvormige methodologie zoals uitgewerkt door de transversale werkgroep van het *Agence wallonne du patrimoine* (Awap). Hij wordt bijgewerkt op basis van informatie die regelmatig wordt aangeleverd door prospecties, sonderingen en archeologische opgravingen. In vergelijking met de toestand bij de initiële audit is de situatie dus duidelijk verbeterd. Hoewel de provinciale databases op eenvormige en gecoördineerde wijze zijn opgebouwd, zijn ze niet samengevoegd en staan ze op de eigen servers van elk van de zonedirecties waartoe enkel de personeelsleden van de zone toegang hebben.

Via de archeologische kaart moeten werven kunnen worden geïdentificeerd waarvoor archeologische informatie moet worden aangevraagd vooraleer ze worden opgestart. De Waalse erfgoedwetgeving preciseert dat de archeologische kaart moet worden gepubliceerd op de Waalse geoportalsite en in het Belgisch Staatsblad. Deze kaart is weliswaar voor het publiek toegankelijk op het internet, maar werd niet gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Wat de stedenbouwkundige certificaten en vergunningen betreft, wordt de kaart als onbestaande beschouwd.

De personeelsleden van het Awap krijgen daarenboven te maken met het feit dat ze de toepassing voor het beheer van de vergunningendossiers (Gesper) niet kunnen raadplegen omdat momenteel enkel de personeelsleden van de *Service public de Wallonie Territoire, Logement, Patrimoine, Énergie* (SPW TLPE) er toegang toe hebben.

De opschorting van de archeologische kaart heeft in combinatie met de intrekking van de toegang tot de Gesper-toepassing voor de personeelsleden van het Awap tot gevolg dat de structurele banden tussen de diensten ruimtelijke ordening en erfgoed zijn verbroken. De diensten van de gewestelijke archeologie lopen dus het risico dat ze niet of te laat worden verwittigd dat werken in verband met ruimtelijke ordening archeologische overblijfselen dreigen te vernietigen.

Planning van de activiteiten in samenhang met preventieve archeologie

Kenmerkend voor de huidige situatie is dat er steeds meer stadswerven zijn en dat zowel de menselijke als financiële middelen beperkt zijn. Er is minder personeel op de werven door heel wat medische vrijstellingen. De financiële middelen zijn de laatste twee jaren weliswaar aanzienlijk opgetrokken, maar de middelen bestemd voor de overheidsopdrachten die noodzakelijk zijn om opgravingswerven te realiseren, blijven eveneens een parameter die het aantal werven beperkt waarin het Awap kan tussenkomen.

Om tegemoet te komen aan al zijn verplichtingen en de eisen die worden opgelegd, heeft het Awap in 2009 de "strategische managementplanning" (« planification stratégique

managériale » - PSM) ingevoerd. Met die tool voor het plannen van de menselijke en budgettaire middelen moet het mogelijk zijn de aan een zonale directie opgelegde begrotingslimieten in acht te nemen en ervoor te zorgen dat de personeelsleden van het Awap beschikbaar zijn. Het Rekenhof stelt niettemin vast dat die tabel geen rekening houdt met de aanzienlijke achterstand bij de werken die volgen op opgravingen. Dat zou evenwel de beschikbaarheid kunnen beperken van archeologen om nieuwe opgravingswerven te starten en bijgevolg de implementatie van de planning in de war kunnen sturen.

Met de « PSM »-tabel kan een prioriteitenorde in de werven worden bepaald. Het Rekenhof merkt echter op dat heel wat archeologen tijdens de audit gewag maakten van het aanzienlijke lobbywerk door lokale overheden of verenigingen ter verdediging van het erfgoed om opgravingen op symbolisch belangrijke plaatsen te laten opnemen in de tabel. Er kan omgekeerd ook druk worden uitgeoefend om de impact van opgravingen te beperken en de uitvoering van de werken te laten vlotten.

Valorisering van het blootgelegde erfgoed

Op basis van de parallel opgestelde verslagen van de opgravingen en de eerste analyses kan het nodig lijken het materiaal, de monsters en de documenten afkomstig van de opgraving grondig te bestuderen met het oog op de publicatie ervan. Voor die studies moet de archeoloog die aan de opgraving heeft meegewerkt, in zekere mate beschikbaar zijn, maar in plaats van de werkzaamheden te voltooien die volgen op opgravingen, wordt de archeoloog vaak naar andere werven gestuurd naargelang de imperatieven van de werken in verband met ruimtelijke ordening. Zo is een grote achterstand ontstaan.

De opdracht van het Awap bestaat er ook in de resultaten van de archeologische opgravingen en studies aan een zo ruim mogelijk, al dan niet gespecialiseerd publiek mee te delen. Dat behelst onder meer het uitgeven van wetenschappelijke publicaties.

De *Chronique de l'archéologie wallonne* (CAW) publiceert de resultaten van de archeologische ontdekkingen, operaties en specifieke studies in Wallonië. Alle sites worden in principe weliswaar vermeld in de CAW, maar enkel de belangrijkste worden als monografie gepubliceerd, meestal in de reeks « *Études et Documents – Archéologie* ». Sinds 1994 werden slechts 32 delen van « *Études et Documents* » uitgegeven. Na een latentieperiode door moeilijkheden die te maken hadden met de oprichting van het Awap, is men aan een inhaalbeweging bezig en zullen in de jaren 2021 en 2022 zes werken in die collectie worden gepubliceerd.

Sedert 2004 heeft men een erkenning nodig voor het bewaren van archeologische voorwerpen die werden opgegraven op het Waalse grondgebied. Het Awap heeft 69 depots van archeologische voorwerpen geïdentificeerd in een niet-exhaustieve lijst. Het aantal toegekende erkenningen ligt veel lager: in oktober 2021 beschikten vijf instellingen over een geldige erkenning. Enkele erkenningsprocedures liepen overigens nog.

Het *Centre de conservation et d'étude* (CCE) in Saint-Servais was ten tijde van de opvolgingsaudit het enige depot van het Awap dat beantwoordde aan de normen om te worden erkend voor het bewaren van archeologische voorwerpen. Dit centrale depot bestaat uit lokalen voor collectiebeheer en uit opslagruimten. Nadat het CCE werd getroffen door de overstromingen van 15 en 24 juli 2021 (hoewel het in een lagerisicozone ligt), werd beslist de collecties snel en definitief te verhuizen naar de « Polygone de Sart-Hulet » in Jambes. Hoewel een groot deel van de collectie in aanraking kwam met vocht en modder, is de impact van de overstromingen redelijk beperkt. Medio oktober 2021 was de directie wetenschappelijke en technische ondersteuning van oordeel dat van het materiaal dat tot dan werd behandeld ongeveer 1 % van de collecties verloren was gegaan. Er wordt niettemin geschat dat de totale werkzaamheden nog 2 jaar in beslag zullen nemen. Om de kosten als gevolg van die overstromingen te dekken en de kosten te dragen voor de inrichting van een

toekomstige locatie waarvan de inplanting nog niet is bepaald, is in het relanceplan van Wallonië een budget van 3,4 miljoen euro uitgetrokken waarmee evenwel geen nieuw CCE zal kunnen worden gebouwd.

Bij het Awap staan nog tweeëntwintig andere depots van archeologische voorwerpen te boek, waarvan er zestien die voorwerpen tijdelijk bewaren in afwachting dat ze worden behandeld of bestudeerd. De andere zes depots zijn bedoeld om voorwerpen permanent te bewaren in een didactische context of om te worden tentoongesteld. Geen enkel ervan voldoet volledig aan de erkenningsnormen van een depot voor archeologische voorwerpen.

Controle op de toekenning en de aanwending van subsidies

Uit het dossieronderzoek tijdens de opvolgingsaudit blijkt dat er een bevredigende interne controle wordt uitgevoerd op het proces van de vereffening van de subsidies. Uit de analyse van de ministeriële toekenningsbesluiten blijkt dat die subsidies nauwkeurig worden omkaderd en dat deze omkadering de in aanmerking komende periodes en soorten kosten definieert. Het is duidelijk dat er een begeleidingscomité moet zijn en dat de verantwoordingsstukken moeten worden gevalideerd vooraleer de schijven worden vereffend.

De stukken die worden overgezonden bij subsidieaanvragen zijn echter niet altijd van dezelfde kwaliteit. Wanneer het gevraagde schema niet wordt nageleefd, heeft zulks geen gevolgen en formuleert het Awap geen opmerkingen aan de aanvrager. Sedert begin 2021 wordt gewerkt aan een vereenvoudiging om de aanvragen zo te kunnen verwerken dat het enerzijds mogelijk wordt de periode van inaanmerkingneming voor de subsidies te aligneren op de kalenderjaren en dat anderzijds kan worden gewaarborgd dat de toekenningsbeslissing wordt genomen vóór die periode van inaanmerkingneming. Uit een deel van de gecontroleerde dossiers blijkt immers dat er een periode zit tussen de verwezenlijking van de gesubsidieerde acties en de kennisgeving van de subsidie, waarbij de kennisgeving gebeurt als de periode voor de inaanmerkingneming van de subsidie al loopt.

Wat de aanwending van de subsidies betreft, zijn de door de begunstigden overgezonden en door het Awap gevalideerde verantwoordingsstukken globaal in overeenstemming met de bepalingen van de besluiten. De begeleidingscomités spelen in het kader van die controle een centrale rol. Het Rekenhof stelt echter vast dat de procedure tot wijziging van de aanvankelijk vastgelegde bepalingen niet werd nageleefd in bepaalde gecontroleerde dossiers. De adviezen van de comités zijn overigens beperkt tot een globale goedkeuring, zonder enige precisering, van het activiteitenverslag en van het dossier ter verantwoording van de door de begunstigden ingediende uitgaven. Het Rekenhof stelde eveneens vast dat het Awap niet naging of de begunstigden gedeeltelijk of volledig btw-plichtig waren, terwijl die factor het bedrag van de ter verantwoording van de subsidie voorgelegde uitgaven kan beïnvloeden. Het Rekenhof stelde tot slot vast dat de termijn voor het indienen van de verantwoordingsstukken niet systematisch in acht werd genomen zonder dat enige sanctie werd toegepast. Die praktijk houdt een risico op ongelijke behandeling van de verschillende begunstigden in.

In het licht van die vaststellingen formuleerde het Rekenhof 22 aanbevelingen.